

Два записа о борби на Цареву Лазу

У запису о боју на Цареву Лазу, о коме је ријеч у претходном прилогу Петра Шеровића, има једна ријеч, коју ранији издавач тога записа Љубомир Стојановић није могао правилно прочитати, а коју није успио да потпуно прочита ни Петар Шеровић. Ја мислим да сам ту нејасну ријеч прочитао, па ћу овим кратким прилогом допунити Шеровићево излагање. Но мораћу се задржати и на једном ранијем запису о боју на Цареву Лазу, јер сигурно ова правилно прочитана спорна ријеч допуњује и тај ранији запис.

Академик Љубо Ковачевић нашао је у једној србуљи из XVII вијека један каснији запис о боју на Цареву Лазу, који је објавио д-р Владан Ђорђевић још 1912 године. У објављеном тексту тога записа стоји, да је поменути бој био 17 јула 1712 „на месте зовомъ Царев Ла и 8 празникъ на дънъ светие и чѣдотворниѣ мѣченице Марине.“ Тај запис је поново објавио 1920 године академик Јован Томић, писац разних студија из историје Црне Горе. Он је учинио двије »исправке« Ђорђевићевог текста, те је од »мученице Марине« начинио »мученицу Марију«, а годину записа, која је наведена код Ђорђевића црквенословенским словима („ашѣи.“), погрешно је схватио, па је навео као ријеч »Ащел« Но и Томић чита у овоме запису ријечи »и 8 празник. . .«, као што је код Ђорђевића објављено.²⁾

Познати издавач наших старих записа и натписа Љубомир Стојановић објавио је 1927 године текст једнога рукописа манастира Савине у Боки Которској из друге половине XVII вијека, који је назвао »Савински летопис«. На завршетку тога рукописа налазе се два записа: о смрти Ивана Црнојевића и о боју на Цареву Лазу. Тај запис о боју на Цареву Лазу објавио је Стојановић са три нејасне му ријечи и он гласи: „ашѣи. месеца илиа (1) .зі. би велики бои и сакажение (?) брани оу Царевъ Лазъ и тражинць (?) и бише .з. хилјадъ воиске, и разби их хилјадъ Црногораць“. ³⁾

Универзитетски професор д-р Владимир Ђоровић детаљно је расправљао о боју на Цареву Лазу у једној својој студији из 1941 године

¹⁾ "Европа и Црна Гора", свеска I, Београд 1912, стр. 44 (нап.). Курзив је мој у цијелом тексту.

²⁾ "Глас" Српске академије ХСVI, стр. 157.

³⁾ "Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор" књ. VCI, Београд 1927, стр. 178.

и дошао је до овога закључка: »Бој на Цареву Лазу није измишљен«. ⁴⁾ У томе своме раду Ђоровић је расправљао и о запису који је објавио Ђорђевић и о запису који је објавио Стојановић, па објављује и њихове текстове. Ђоровић такође наводи текст записа из Ђорђевићеве књиге са ријечима »... и у **празникъ...**«, а претпоставља да је ријеч, **„тражиницъ“** из Стојановићевог »Савинског летописа« могла гласити **„празникъ“**, јер тврди да »постоје додирне тачке« између записа о боју на Цареву Лазу које су објавили Ђорђевић и Стојановић. ⁵⁾

Сарадник **Историских записа** Петар Шеровић у овоме двоброју објављује ново читање записа о боју на Цареву Лазу из Стојановићевог **Савинског летописа** или **Савинске »лествице«**, како тај рукопис зове Шеровић. Шеровић је много боље прочитао спорну ријеч у томе запису но Стојановић, али није успио да је цијелу прочита. По Шеровићевом читању тај дио записа гласи: **„...оу Царевъ Лазъ и пр...“** цъ...“^{*)}.

Благодарећи фотографском снимку савинског записа о боју на Цареву Лазу, који је Шеровић послао уз свој прилог, ја мислим да сам прочитао ту спорну и нејасну ријеч, која је до сада била рђаво и нетачно читана. По моме мишљењу овај дио савинског записа гласи: **»...би велики бон ... оу Царевъ Лазъ и Пржникиъ ..«** Увјерен сам да је ова ријеч (**„Пржникиъ“**) била и у запису о боју на Цареву Лазу који је дао Љубо Ковачевић Владану Ђорђевићу, те би односно мјесто у запису који је објавио Ђорђевић морало гласити: **»...наместе зовомъ Царевъ Лазъ и у Пржникиъ на дънъ светие и чѣдотворниѣ мѣченице Марине.“** Мислим да је овакво читање и правилно и логично, јер да је донста у запису била ријеч **„празникъ“** она би морала гласити **„праздникъ“**, али би било сувишно и нелогично да се у запису каже и **„у праздникъ“** и **„на дънъ светие и чѣдотворниѣ мѣченице Марине“**.

Тачност ових записа и правилно читање нејасне ријечи из савинскога записа потврђује се разним подацима. Његош, на примјер, у својој »Слободјади«, која је била написана још 1835 године, пјева о боју на Цареву Лазу, па се у тој пјесми налазе и ови стихови: **»Дође војска утруђена / међу брда два висока, / међу Врањом и **Пржнином**... / На тп, Јанко, ову војску, / с њом западни у **Пржинину**.«⁶⁾** Десет година касније издао је Његош »Огледало српско«, у коме је такође једна пјесма о боју на Цареву Лазу. Уз ту пјесму Његош даје кратко објашњење, у коме пише, да је потучена турска војска **»изсјечена међу Влахињом (вода), Вра-**

⁴⁾ »Одношаји Црне Горе са Дубровником од Карловачког до Пожаревачког Мира« — Глас Српске академије CLXXXVII, Београд 1941, стр. 66.

⁵⁾ Ibidem, стр. 59.

⁶⁾ У савинском запису има још једна ријеч, која ми се чини да је слабо прочитана, али је она сигурно боља онако како ју је прочитао Шеровић, но што ју је написао писац записа. Мислим на ријеч **„саяженне“** коју Шеровић чита **„сриажение“**. Мени се чини да та ријеч донста у запису гласи **„санаженне“**, а свакако је требало да пише **„сраженне“** (битка, борба, бој). Ја сам ипо савински запис, са допуњеним испуштеним словима, овако прочитао: **„шчв. месеца июля .з.и. би велики бон и санаженне браши оу Царевъ Лазъ и Пржникиъ и бише .з. хи(л)адъ воиске и разби и(х) хилиада Црноторацъ“**.

⁷⁾ Његошева »Слободјада«. пјесма I. стихови 475—477 и 568—569.

њом и **Пржнином** (двје планине) лежала«. ⁷⁾ Димитрије Милаковић, најпозданији старији историчар Црне Горе, наводи овај распоред црногорске војске у боју на Цареву Лазу: »Ту он (тј. владика Данило) раздијели војску на троје: једну, под Јанком Ђурашковићем, пошље на десну страну, да у гори **Пржнику** западне; другу, под Вуком Мићуновићем, на лијеву страну, да се прикрије у планини Врањи, а с трећом остане он у средини поназад, да дочека на себе силу турску«. ⁸⁾

Брдо Пржник, на коме је био један одред црногорске војске, налази се нека три километра ваздушне линије сјеверисточно од Ријеке Црнојевића, а око три километра сјеверисточно од Пржника налази се брдо **Врањ**, на коме је био други одред црногорске војске. Између Пржника и Врања налази се Царев Лаз, на коме је главни одред црногорске војске, са владиком Данилом на челу, потукао турску војску. Опис и мапу овога краја Црне Горе може радознали читалац наћи у књизи Андрија Јовићевића »Ријечка Нахија« (**Насеља српских земаља** Српске краљевске академије књ. VII, Београд 1911 године), а брда Пржник и Врањ налазе се и на секцији »Цетиње« Војног географског института у Београду.

Ристо Ј. ДРАГИЋЕВИЋ

⁷⁾ »Огледало србско«, Београд 1845, стр. 505.

⁸⁾ Д. Милаковић »Историја Црне Горе«, Задар 1856, стр. 116 (панчевачко издање стр. 99). Упор. Борђе Поповић »Историја Црне Горе«, Београд 1896, стр. 90, и Јагош Јовановић »Стварање црногорске државе и развој црногорске националности«, Цетиње 1948, стр. 99 (мјесто **Пржнику** овдје је штампарска грешка »Ржнику«).